

**Norsk Bonde-
og Småbrukarlag**

Statsråd Olaug Bollestad
Landbruks- og matdepartementet
Postboks 8007 Dep.
0030 Oslo
Norge

Vår dato: 03.06.2020
Vår ref.:

Deres dato:
Deres ref.:

Oppfølging etter innspillsmøte om «Norges vei ut av koronakrisa» 28. april

Norsk Bonde- og Småbrukarlag viser til innspillsmøte hos statsråd Olaug Bollestad 28. april om «Norges vei ut av koronakrisa: Hvordan bør vi utforme næringspolitikken fremover, med utgangspunkt i dagens økonomiske nedgang og hva som er våre langsiktige utfordringer».

Etter oppfordring om å ettersende innspill skriftlig, sender vi med dette over NBS sine innspill til de fire spørsmålene som ble stilt. Dette er en noe mer omfattende liste en den som ble presentert fra NBS i møtet 28. april.

Vi bidrar gjerne på veien videre.

Med hilsen

Kjersti Hoff

Leder

Olaf Godli

Generalsekretær

1. Hvilke tiltak skal til for å begrense konsekvensene av koronakrisen på lang sikt?

Det er ikke noen få, store enkeltgrep som kan styrke norsk jordbruk og Norge som helhet i tida framover. Det er summen av de mange små.

Den alvorlige situasjonen som landet er inne i har vist at jordbrukssektoren er viktigere enn mange har tenkt tidligere. Jordbruket og matforsyningen er definert som en samfunnskritisk viktig sektor. Denne kategoriseringen må også ligge til grunn for utviklingen av det norske samfunnet etter at krisen er over; matproduksjon i hele landet med foredlingsanlegg og god distribusjon gir sikker matforsyning og god beredskap.

Grepene Sylvi Listhaug gjorde som landbruksminister i 2014, med flertall på Stortinget, har gjort norsk landbruk mer sårbart. Tak på tilskudd ble fjernet, konsesjonsgrenser i noen husdyrproduksjoner ble økt og kvotetaket for kumelk ble doblet. Det er de store produsentene med stort behov for innleid arbeidskraft og store produksjonskostnader som er de mest sårbare nå som grensene er tilnærma stengt og driftsmidler fra utlandet har blitt dyrere pga. svekket krone. De små og mellomstore gardene kan greie seg med hjelp fra familie, venner og lokal arbeidskraft, de er mindre sårbare. Mange driver også flere næringer og bruker garden som en base for å bygge arbeidsplasser i sitt nærmiljø. Dette gjelder blant annet lokalmatprodusenter, Inn på tunet-aktiviteter, snøbrøyting og vedlikeholdsservice i bygda. Disse skaper ofte også arbeidsplasser for flere i bygda. Dette er verdiskaping som er viktig også for storsamfunnet.

Vi må tenke mer langsiktig og bærekraftig og bygge på våre fortrinn med et langstrakt og variert land og med bygdesamfunn som har grunnlag for enda mer lokal verdiskaping enn det som skjer i dag.

Investeringsvirkemidler: ta løsdrifts-løftet nå!

Vi må ha en klok bruk av ressursgrunnlaget, både arealer og produksjonsfordeling for å produsere mest mulig av maten vi spiser sjøl. Det er behov for flere bønder, ikke færre, for å bruke ressursgrunnlaget der det er. 60 % av landets melkeprodusenter har ikke lagt om til løsdrift. Det betyr at disse melkeprodusentene må fornye driftsapparatet sitt allerede i 2024, da det er krav om ekstra sjukebinge og lufteareal. Løsdriftskravet trer i kraft i 2034. Det er mange små og mellomstore bruk, ikke minst på Vestlandet og i dalstrøkene våre, som står foran dette vanskelige valget. Det er disse gardsbrukene som har de «ekte grasarealene» som ikke egner seg til annet enn gras, det er også mange av disse som bruker beiteressurser i inn- og utmark. De har ikke grunnlag for å øke produksjonen, både pga lite arealer og på grunn av økonomi. En politisk offensiv som viser at disse brukene har en framtid, kan være tunga på vekstkåla for den som teller på knappene ved generasjonsskifte. Dette vil øke rekruttering og styrke distriktsbosetting og verdiskaping. Skogeierforbundet pekte i sitt innlegg den 28. april på at vi må stimulere markedet for tre og trebaserte produkter. Her har vi den åpenbare koblingen: Det er stort behov for investeringer i små og mellomstore melkefjøs. Det må bygges klimariktig, det må bygges i norsk tre.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår en gjennomgang av investeringsstrategien til Innovasjon Norge og/eller annen form for økonomisk støtte slik at bås fjøsene blir ombygd nå, uten at bonden får økt gjeldsbelastning.

Bedre lønnsomheten i matproduksjonen og grøntsektoren spesielt

Ifølge Grøntutvalget (2020) har:

- s. 20: *Stor grad av import har ført til et sterkt prisfokus i hele grøntsektoren. En krevende konkurransesituasjon har resultert i rask produktivetsforbedring og sterk strukturutvikling i norsk produksjon. Prisfokus og krav til effektivisering har ført til spesialisering og geografisk konsentrasjon av produksjon, men også til økt risiko for økonomiske og avlingsmessige tap og redusert leveringsdyktighet. Når problemer oppstår, er de store ensidige*

brukene ekstra utsatt. (...) Effektiviseringen og strukturrasjonaliseringen kan stå i motsetning til å nå målet om å ivareta en variert bruksstruktur i hele Norge. Utvalget vurderer det slik at variasjon trolig vil bidra til en mer bærekraftig sektor, økt risikospredning, større mangfold i produkter, produksjonssystemer og omsetning, samt kortere reisevei til markedene.

s. 24: *En viktig del av sosial bærekraft er å skape arbeidsplasser av god kvalitet. I dag har grøntnæringen en særlig utfordring knyttet til det store behovet for sesongarbeidskraft.*

Utvalget har ikke foreslått noen konkrete tiltak for å følge opp utfordringene som er beskrevet innen strukturutvikling og sentralisering, økt risiko i produksjonen og ikke minst den store avhengigheten av sesongarbeidskraft fra EØS og tredjeland. Noen av dette er fulgt opp i årets forenkla jordbruksavtale. Koronakrisa har for alvor vist hvor sårbar strukturen i norsk grøntnæring er og hvor lite attraktive disse lavtlønnsjobbene er blitt for nordmenn.

NBS ber regjeringen følge opp bedre lønnsomhet i jordbruket slik at lønnsnivået for ansatte i jordbruket kan heves og flere nordmenn ser arbeidet interessant, og mulig over tid.

Tilleggsnæringer

Mangesysleriet og kreativiteten hos mange bønder har gitt oss en bredde i matmangfold og opplevelser siden Verdiskapingsprogrammet starta i år 2000. NBS var sterke pådrivere for å få det til. Det var behov for at bonden fikk tilgang til mer av verdiskapingen og kunne øke sin inntekt med det. Vi er nå i verdenstoppen på ost. Vi har gode lokale utsalg og vi har gode foredlingsbedrifter, kafeer og catering som nå, med koronatiltakene, har mistet tilnærma all inntekt. Mange av disse bøndene opplever nå at de blir behandla forskjellig i forhold til kompensasjon om de har et enkeltpersonforetak sammen med gårdsdrift eller om de har etablert et A/S. Disse kreative, arbeidsintensive småbedriftene har mista basisinntekt nå i vår, dette vil prege dem for resten av året og i verste fall føre til konkurser Selv om salget kan bedre seg framover, må det til støtte for omsetningsbortfall som er tilpasset disse bruka. Vi er alvorlig bekymra for at de f.eks. ikke vil klare å utbetale feriepenger til sine ansatte i juni. Og skjer det noe uforutsett, er det ikke buffer for å klare det.

NBS foreslår at det så raskt som mulig lages en ordning hvor disse produsentene får støtte i prosent av omsetningsbortfallet. Ordningen med kostnadsdekning som er innført er ikke god nok for disse virksomhetene.

Permittering og avkorting

Denne problemstillingen er løfta flere ganger etter 12. mars. Det gjelder reglene for avkorting av dagpenger for personer som kombinerer gardsarbeid med vanlig lønnsarbeid. Den skjematiske avkorting i dagpenger som følger av at noen driver med jordbruksvirksomhet slår sterkt ut og reduserer totallønnen. Utfordringen med avkorting slik den fungerer i dag er at inntektsnivået i jordbruksvirksomheten og lønnsinntekten som regel er svært forskjellig. Dette er tydeliggjort med regjeringens løsning med at 2 timers jobb for permitterte som tar seg jobb i jordbruket rapporteres som 1 time i avkorting. Det oppleves som svært urettferdig at de som til daglig kombinerer lønnsinntekt og gardsdrift for å skaffe seg et rimelig utkomme skal bli behandlet dårligere enn lønnsinntakere som tar et tilfeldig arbeid i jordbruket i permitteringstiden. Vi frykter vil vi se en enda større nedlegging av gardsbruk hvor driftsgrunnlaget ikke gir mulighet for nok inntekt dersom folk går inn i en lengre permittering fra sitt lønnsarbeid Folk vil rett og slett ikke ha råd til å kombinere lønnsarbeid og gardsdrift med disse reglene. Dette må løses raskt.

NBS ber igjen om at avkorting av dagpenger for personer som kombinerer gardsdrift med annet lønnsarbeid må avvikles.

2. Hva er nødvendige forutsetninger for å styrke landbrukets og matvareindustriens konkurransevne i et langsiktig perspektiv?

Styrking av tollvernet

Økt konkurransevne er det samme som økt sjølforsyning. Med Donald Trump har globale handelsavtaler som WTO fått redusert makt. Etter koronakrisen forstår vi alle at det ikke er smart for et land å være avhengig av å kjøpe mat fra et annet land tusen mil unna når vi kan produsere den samme maten sjøl. Handel er viktig, men mat er noe annet enn spiker.

NBS oppfordrer Regjeringen og Stortinget om å benytte denne historiske situasjonen til å se grundig på mulighetene for å styrke tollvernet slik at vi trygt kan øke norsk produksjon av mat på norske ressurser.

Kostholdsguide og folkeopplysning for mer bruk av norske matvarer

Med en oversikt over det det er mulig å produsere i Norge kan det settes i gang et arbeid for en «norsk kostholdsguide». Det betyr ikke et krisekosthold. Vi har mange gode erstatningsvarer for mat vi importerer i dag. Det gjelder bruk av byggryn i stedet for ris, det gjelder norsk havre i havredrikken som Tine importerer idag, det gjelder andre matkornsorter og endra kvalitetskrav som gir bakekvalitet god nok for husholdningene, det gjelder bruk av norske grønnsaker, poteter, bær og frukt med lenger lagringsdyktighet. Det gjelder erter, belgvekster og andre proteinvekster som erstatning for importerte proteinvekster. Det gjelder sau og lammekjøtt fra kultur – og utmarksbeitene våre. Det gjelder mjølk og kjøttproduksjon på mer gras og beite i inn -og utmark.

NBS foreslår:

- **at det settes i gang et arbeid for å lage en forskningsbasert norsk kostholdsguide med et tverrfaglig samarbeid med NIBIO, NOFIMA og Folkehelseinstituttet.**
- **at det utvikles et «Prosjekt folkeopplysning» basert på dette. Skoler og barnehager er viktige mottakere.**

Mangfoldig produksjon og salgsmuligheter i hele landet

Landbruket er i gang med en grønnsatsing. Vi må bli bedre til å produsere frukt, bær og grønnsaker der det lar seg gjøre og vi må så langt det er mulig produsere det norske forbrukere etterspør. For å kunne utnytte mer av det arealet som er egnet til grøntproduksjon, må vi legge bedre til rette for grøntproduksjon i mindre skala over hele landet. Vi må øke mangfoldet i det som blir produsert, samtidig som vi opprettholder produksjon av tradisjonelle arter.

Grossistene og matvarekjedene er få og de har sentralisert lagrene sine, i tillegg til at de har ønska seg, og fått færre, men større produsenter rundt sine grossistlager. Vi ser nå at dette er sårbart. NBS er glad for det fokuset regjeringen har på grønnsatsing i hele landet, men det må følges opp med salgsmuligheter for flere. Det mangler gode systemer for at mellomstore og mindre grøntprodusenter kan få levert varene sine uten å måtte stå for hele salgsprosessen selv.

NBS ber regjeringen gå i dialog med dagligvarekjedene og grossister slik at det gis kontrakter og salgsmulighet for frukt, bær og grønnsaksprodusenter i hele landet også for mellomstore og små produsenter

Lokale salgskanaler vil være enda viktigere framover for å få produkter ut i markedet, styrke små og mellomstore bruk, øke mangfoldet til forbrukeren og som en motvekt til matvarekjedene våre.. Det er derfor viktig å få noe mer struktur og forutsigbarhet for både produsenter og forbrukere. Vi har Bondens Marked, diverse gårdsutsalg og nettsalg med utlevering slik som REKO. NBS har vært pådrivere for etablering av REKO-ringer. REKO slik det er i dag er helt avhengig av lokale ildsjeler som fort kan bli motarbeidet hvis noe går feil. NBS er om ikke lenge ferdig med en standard håndbok. Denne håndboka vil gi noen forslag og retningslinjer for alle REKO ringene.

NBS mener det nå må settes i gang et arbeid for å sette REKO i stand til å være en forutsigbar salgskanal slik at volum og variasjon øker og vi har et korrektiv til de store markedsaktørene Dette krever koordinering og samarbeid. Her vil det være behov for flere prosjektstillinger i oppstartfasen.

3. Hva kan bidra til klimavennlig omstilling og vekst innenfor den delen av verdikjeden du representerer?

For oss bønder er det viktig med overgang til mer fossilfri maskinpark, gjøre agronomiske forbedringer og bruke våre arealressurser best mulig slik at vi produserer mest mulig av de plantevekster den norske befolkning spiser og bruker mest mulig av gras og beiteressurser til våre drøvtyggere. Statsråd Bollestad var veldig tydelig i sitt innlegg i pressekonferansen for årets jordbruksavtale; «Vi styrker produksjonene som gir høy energiproduksjon pr. daa» Det er dette som er den kloke syntesen av klima, sjølforsyning og beredskap, men det krever at vi tør å tenke litt annerledes, og at vi tar i bruk de virkemidlene som gjør det lønnsomt for bonden.

Klimatiltak

- Jordhelse. NBS er glad for satsingen på jordhelse i årets forenkla jordbruksforhandlinger. **NBS mener det kan tas flere momenter fra «Nasjonalt program for jordhelse» (Ldir 13/2020)**
- Biodiesel. Det bør settes et mål om 100% biodiesel innen 2030, med en opptrappingsplan. Dette bør gjelde all anleggstrafikk. **NBS ber om en opptrapping og statlig tilskudd og eller virkemidler for å øke etterspørselen og en industriell oppbygging for å produsere 3. generasjon biodiesel i Norge. NBS vil påpeke at økt innblanding av biodrivstoff i anleggsgdiesel ikke må føre til økte kostnader for bonden. Bonden kan ikke kompensere for den økte drivstoffprisen ved å ta ut høyere pris på varene sine, slik en kan i andre bransjer.**
- Eltraktor. Det har vært en vellykket satsing på elektrifisering av privatbilparken i Norge ved en offensiv satsing fra staten. **NBS ber om at tilsvarende satsing bør gjøres for arbeidsmaskiner og traktorer også.**

Klimatilpasningstiltak

- Tunneldyrking i Nord-Norge vil øke matforsyning og vekstsesong
- Tunneldyrking vil også senke sårbarhet ved ustabil vær
- Drenering og grøfting
- Jordhelse og jorddekking for mindre avrenning og beskyttelse av jorda.

NBS ber om en offensiv satsing på tiltak som setter i gang etterspørsel av oppgaver fra yrkesgrupper og fagmiljøer som kan se på disse tiltakene.

4. Hvilke tiltak er nødvendig for å utvikle teknologiske og/eller digitale løsninger som reduserer problemer og utfordringer avdekket under denne krisen?

- Stimulere til økt produksjon av norske grønnsaker med enkelt automatisert planteoppal i veksthus og andre arbeidsbesparende muligheter
- Stimulere til samarbeid mellom gårder i stedet for sårbare industrienheter.
- Gjøre det som trengs for at Nofence-systemet kan erstatte tradisjonell gjerding og øke utnyttelsen av utmarksbeite.
- Infrastruktur og digitale løsninger for å videreføre kompetansen om desentraliserte arbeidsplasser.